

Одеський національний університет імені І.І. Мечникова.

(повна назва вищого навчального закладу)

Кафедра **фізичної географії та природокористування.**

“ЗАТВЕРДЖУЮ”

Проректор з науково-педагогічної роботи

(П.І.Б.)

20__ р.

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

"Стратегія природокористування та гармонійний розвиток".

Рівень вищої освіти	<u>третій (освітньо-науковий).</u>
Спеціальність	<u>106 Географія.</u>
ОНП	<u>Географія.</u>
Інститут/факультет	<u>геолого-географічний.</u>

2020 – 20__

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, спеціалізація, рівень вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни	
		<i>денна форма навчання</i>	<i>вечірня форма навчання</i>
Загальна кількість: кредитів – 3	Галузь знань 10 Природничі науки (шифр і назва)	Нормативна / за вибором (ВНЗ/аспіранта)	
годин – 90	Спеціальність 106 Географія. (код і назва)	<i>Рік підготовки:</i>	
залікових модулів – 3	ОНП: (назва)	2-й	2-й
змістових модулів – 3	Географія.	<i>Семестр</i>	
ІНДЗ* – (вид завдання)	Рівень вищої освіти: третій (освітньо-науковий).	<i>Лекції</i>	
		16 год.	16 год.
		<i>Практичні, семінарські</i>	
		14 год.	14 год.
		<i>Лабораторні</i>	
		год.	год.
		<i>Самостійна робота</i>	
		60 год.	60 год.
		у т.ч. ІНДЗ*: - год.	
		Форма підсумкового контролю: <i>Залік</i>	

* – за наявності

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Мета: отримання теоретичних сучасних знань в області природокористування для прийняття науково географічно - обґрунтованих стратегічних рішень, контролю, використання і забезпечення стійкого та гармонійного розвитку природно-антропогенних геосистем.

Завдання: закріпити уявлення про антропогенні й техногенні геосистеми, екосистеми, ландшафти; розуміти географічні аспекти взаємодії в системі природа-господарство-населення; оволодіти теоретичними основами раціонального природокористування та методами дослідження антропогенного впливу на природні комплекси; оволодіти практичними вміннями розробки проектів територіальної організації природно-господарських систем і планування території; виконувати ландшафтно-екологічне обґрунтування раціонального використання природних ресурсів; оволодіти навичками організації та проведення географічного моніторингу, оцінки і прогнозу використання природно-ресурсного потенціалу території, проведення екологічної експертизи; оцінювати антропогенний вплив на природне середовище та його еколого-економічні наслідки; аналізувати стійкість геосистем, зміни природного середовища; закріпити географічні та геоекологічні підходи охорони природи, організації заповідних територій.

Завдання: сформулювати уявлення про теорію географічного природокористування; дати знання про сучасні концепції природокористування; географічні, екологічні та соціально-економічні засади стратегії природокористування; сформулювати уявлення етапів природокористування, екологічні катастрофи і проблеми захисту довкілля в історії природокористування; розвинути навички пізнання загальних планетарних закономірностей розвитку і господарського освоєння сфер; сформулювати уявлення про найважливіші ризики та їх індикатори, пов'язані з природокористуванням в різних зональних ландшафтах світу; навички оцінки стійкого розвитку природних систем (геосфер) на локальному, регіональному і глобальному рівнях; про особливості використання окремих видів природних ресурсів та проблеми, що виникають внаслідок антропогенної діяльності; ознайомити з впливом природокористування на природу в різних регіонах планети, її "відгук" на антропогенне втручання та виходи з кризових ситуацій;

Процес вивчення дисципліни спрямований на формування елементів наступних компетентностей:

а) інтегральна (ІК):

здатність розв'язувати комплексні проблеми в галузі професійної та дослідницько-інноваційної діяльності у сфері географії, що передбачає глибоке переосмислення наявних та створення нових цілісних знань та професійної практики.

б) загальних (ЗК):

ЗК01. Здатність до абстрактного мислення, аналізу та синтезу;

ЗК07. Здатність спілкуватися на фахову тематику з експертами з інших галузей;

ЗК08. Здатність до усної і письмової презентації та обговорення результатів наукових досліджень та/або інноваційних розробок українською та англійською мовами.

в) спеціальні (фахові) (СФК):

СК03. Здатність виявляти, ставити та вирішувати проблеми дослідницького характеру (в сфері економічної та соціальної географії, біогеографії і географії ґрунтів, фізичної географії, геофізики і геохімії ландшафтів, конструктивної географії і раціонального використання природних ресурсів), оцінювати та забезпечувати якість виконуваних досліджень;

СК07. Здатність формулювати наукову проблему, робочі гіпотези досліджуваної проблеми, що передбачає глибоке переосмислення, застосування наявних фундаментальних та створення нових цілісних знань;

СК09. Здатність демонструвати глибинні знання та розуміння основних концепцій, важливих фактів, принципів та теорій з географії;

СК11. Здатність демонструвати знання сучасного стану, основних тенденцій та перспектив розвитку географічної науки, орієнтуватись в сучасних проблемах наукових досліджень в галузі географії та суміжних науках, продукувати нові ідеї при вирішенні дослідницьких і практичних задач.

Очікувані результати навчання.

РН01 Передові концептуальні та методологічні знання з географії (економічної та соціальної географії, біогеографії і географії ґрунтів, фізичної географії, геофізики і геохімії ландшафтів, конструктивної географії і раціонального використання природних ресурсів), а також дослідницькі навички, достатні для проведення наукових і прикладних досліджень на рівні останніх світових досягнень з відповідного напрямку, засвоєння нових знань та здійснення інновацій.

РН02. Глибоко розуміти загальні принципи, методи хімічних наук, методологію наукових досліджень, застосувати їх у власних дослідженнях (у сфері економічної та соціальної географії, біогеографії і географії ґрунтів, фізичної географії, геофізики і геохімії ландшафтів, конструктивної географії і раціонального використання природних ресурсів) та у викладацькій практиці.

РН03. Глибоке розуміння теоретичних основ, прикладних засад географії, сучасних тенденцій, перспектив розвитку географічної науки та спроможність орієнтуватись в сучасних проблемах наукових досліджень в галузі географії й суміжних науках.

РН05. Ґрунтовні знання методів наукових досліджень економічної та соціальної географії, біогеографії і географії ґрунтів, фізичної географії, геофізики і геохімії ландшафтів, конструктивної географії і раціонального використання природних ресурсів та вміння їх використовувати на належному рівні.

РН06. Знання ранніх та нових актуальних напрямів досліджень, сучасних досягнень в галузі географії застосовування їх для вирішення наукових завдань і самостійної пошукової роботи в межах обраної спеціальності(Географія).

РН07. Вміти презентувати та обговорювати з фахівцями та широкою аудиторією результати досліджень наукових та прикладних проблеми з географії державною та іноземною мовами, кваліфіковано їх відобразити у наукових публікаціях, провідних міжнародних наукових виданнях.

РН08. Вміти планувати і виконувати експериментальні та теоретичні дослідження з хімії, дотичних міждисциплінарних напрямів з використанням сучасних інструментів, критично аналізувати результати власних і інших досліджень у контексті усього комплексу сучасних знань щодо розглядаємої проблеми.

РН10. Вміти використовувати сучасні інформаційні та комунікаційні технології, комп'ютерні засоби та програми при проведенні наукових досліджень та в освітній діяльності (пошук, оброблення та аналіз інформації, статистичні методи аналізу даних великого обсягу).

РН11. Вміти ініціювати, організовувати та проводити комплексні дослідження в галузі науково-дослідницькій та інноваційній діяльності, використовуючи міждисциплінарні підходи, результатом яких є отримання нових знань.

У результаті вивчення навчальної дисципліни аспіранти повинні:

Знати:

- сутність та форми природокористування;
- сучасні концепції природокористування;
- загальні географічні закономірності та вплив географічного середовища на розвиток суспільства;
- типи і поняття «природно-антропогенний» та «антропогенний» ландшафт;
- географічні, екологічні та соціально-економічні засади стратегії природокористування;
- ресурсно-галузевий принцип організації природокористування;
- досвід природокористування в проектах сучасності;
- види впливу та принципи охорони природи в галузях природокористування;
- геоекологічні наслідки, які виникають під впливом природокористування;

Вміти:

- визначати вклад основних чинників (рельєфу, клімату, біотичних компонентів) у формування видів природокористування;
- аналізувати екологічні проблеми різних територій та інтерпретувати сучасні проблеми природокористування на основі історико-географічного аналізу;
- організовувати та проводити спостереження за станом геосистем;
- виконувати оцінку стійкого розвитку природних систем на локальному, регіональному і глобальному рівнях;
- оцінювати природно-ресурсний потенціал території (акваторії).

3. Зміст навчальної дисципліни

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1. ІСТОРІЯ, ПРЕДМЕТ, ЗАДАЧІ І МЕТОДОЛОГІЯ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ.

Заліковий модуль 1. Історико-методологічні основи природокористування.

Тема 1. Предмет, мета і завдання дисципліни: основні терміни, поняття, завдання; передумови виникнення; визначення та географічно - економічна сутність природокористування.

Тема 2. Періодизація в історії природокористування, регіональні особливості, екологічні кризи: протоцивілізації та давні цивілізації; антропогенний вплив в доелліньську епоху, античний період, епоху феодалізму; роль великих географічних відкриттів в історії природокористування; природокористування в новий час (XVII-XXI ст.).

Тема 3. Теоретико - методичні та екологічні підходи вивчення природно-антропогенних ландшафтів: сучасні концепції та поняття культурний ландшафт - антропогенний ландшафт - природно-антропогенний (сучасний) ландшафт; класифікація ландшафтів змінених людиною, дрібномасштабна класифікація ландшафтів світу, геоекологічна класифікація ландшафтів; рисунок сучасних ландшафтів; модель природно-антропогенних ландшафтів, підходи до оцінки геоекологічного стану, якісних і кількісних змін в природно-антропогенних геосистемах; сучасні природно-господарські геосистеми; антропогенна динаміка та стійкість геосистем.

Тема 4. Основні форми природокористування, типи природно-антропогенних ландшафтів: глобальні і локальні проблеми природокористування, підходи до їх рішення; горно-промислове природокористуванняземлеробство, землеробські типи ландшафтів; іригація, іригаційно-польові типи ландшафтів; пасовища, ландшафти, які формуються під впливом пасовищного господарства; аквакультурні комплекси; лісогосподарство, лісогосподарські типи ландшафтів; рекреація, рекреаційні ландшафти; селитебні комплекси; гірничо промислові комплекси; водогосподарські комплекси; природокористування в будівництві; транспортно-комунікаційне природокористування; природокористування в сфері послуг; промислове природокористування.

Заліковий модуль 2. Раціональне природокористування і охорона природи.

Тема 5. Взаємозв'язок природокористування і охорони природи: історія розвитку природоохоронних ідей; наукові засади охорони природи; природоохоронні території та акваторії; природно-заповідний фонд України; раціональне використання, охорона та відтворення атмосферного повітря, водних ресурсів, земельних ресурсів, надр, біоти.

Тема 6. Вплив типів природокористування на навколишнє середовище: типи впливу; вплив на атмосферу; вплив на гідросферу; вплив на літосферу і ґрунтовий покрив; вплив на біосферу; мінімізація наслідків;

Тема 7. Сучасні концепції природокористування: біотичної регуляції довкілля; екосистемна концепція організації біосфери; концепція "Біосфера - 2"; коеволуція природи та суспільства; природні каркаси території; ноосферна концепція.

Тема 8. Збалансоване природокористування: сутність, принципи та критерії збалансованого природокористування.

Тема 9. Сталий розвиток країн Світу: географічна сутність концепції сталого розвитку; соціальний аспект сталого розвитку; територіальні аспекти сталого розвитку; перехід до сталого розвитку країн Світу.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2. СТРАТЕГІЯ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ.

Заліковий модуль 3. Географічні, екологічні та соціально-економічні засади стратегії природокористування.

Тема 10. Основи стратегії природокористування: цілі і завдання стратегії природокористування, економічні механізми природокористування; стратегія стійкого управління природними ресурсами; економічно ефективна і соціально справедлива стратегія природокористування.

Тема 11. Екологічні аспекти стратегії природокористування: екологізація господарської діяльності; екологічна політика та протидія ризикам природного і техногенного характеру; екологізація законодавства; розвиток ринків екологічних послуг і екологічно чистої продукції

Тема 12. Реалізація стратегії природокористування: спрямованість розвитку і пріоритети природокористування; розвиток науки та новітніх технологій; державна політика в сфері природокористування, законодавча база; міжнародні програми; безвідходні технології, ресурсозаощадження, вторинне ресурсокористування.

ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 3. СРС.

4. Структура навчальної дисципліни

Назви тем	Кількість годин									
	Денна форма					Вечірня форма				
	Усього	у тому числі				Усього	у тому числі			
		л	п/с	лаб	ср		л	п/с	лаб	ср
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 1. ІСТОРІЯ, ПРЕДМЕТ, ЗАДАЧІ І МЕТОДОЛОГІЯ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ.										
Заліковий модуль 1. Історико-методологічні основи природокористування.										
Тема 1. Предмет, мета і завдання дисципліни.	6	1			5	6	1			5
Тема 2. Періодизація в історії природокористування, регіональні особливості, екологічні кризи.	6	1			5	6	1			5
Тема 3. Теоретико - методичні та екологічні підходи вивчення природно-антропогенних ландшафтів.	9	2	2		5	9	2	2		5
Тема 4. Основні форми природокористування, типи природно-антропогенних ландшафтів.	8	1	2		5	8	1	2		5
Заліковий модуль 2. Раціональне природокористування і охорона природи.										
Тема 5. Взаємозв'язок природокористування і охорони природи.	6	1			5	6	1			5
Тема 6. Вплив типів природокористування на навколишнє середовище.	8	1	2		5	8	1	2		5
Тема 7. Сучасні концепції природокористування.	6	1			5	6	1			5
Тема 8. Збалансоване природокористування.	9	2	2		5	9	2	2		5
Тема 9. Сталий розвиток країн Світу.	8	1	2		5	8	1	2		5
Разом за змістовим модулем 1.	66	11	10		45	66	11	10		45
ЗМІСТОВНИЙ МОДУЛЬ 2. СТРАТЕГІЯ ПРИРОДОКОРИСТУВАННЯ.										
Заліковий модуль 3. Географічні, екологічні та соціально-економічні засади стратегії природокористування.										
Тема 10. Основи стратегії природокористування.	6	1			5	6	1			5
Тема 11. Екологічні аспекти стратегії природокористування.	9	2	2		5	9	2	2		5
Тема 12. Реалізація стратегії природокористування.	9	2	2		5	9	2	2		5
Разом за змістовим модулем 2.	24	5	4		15	24	5	4		15
ІНДЗ*										
Усього годин	90	16	14		60	90	16	14		60

* – за наявності

5. Теми семінарських занять
Не передбачено навчальним планом

6. Теми практичних занять

№з/п	Назва теми/ види завдань	Кількість годин
1.	Практична робота 1. Аналіз регіональних особливостей природокористування та екологічних криз, які виникли в результаті господарської діяльності.	2
2.	Практична робота 2. Балансовий метод в природокористуванні.	2
3.	Практична робота 3. Обґрунтування організації охороняємих територій (акваторій) на наукових засадах охорони природи та природо-охоронному законодавстві України.	4
4.	Практична робота 4. Оцінка вплив типів природокористування на навколишнє середовище (ОВД).	4
5.	Практична робота 5. Розробка регіональної стратегії природокористування.	2
Разом:		14

7. Теми лабораторних занять
Не передбачено навчальним планом

8. Самостійна робота

№ з/п	Назва теми/ види завдань	Кількість годин
1.	Тема 3. Теоретико - методичні та екологічні підходи вивчення природно-антропогенних ландшафтів.	2
2.	Тема 4. Основні форми природокористування, типи природно-антропогенних ландшафтів.	2
3.	Тема 6. Вплив типів природокористування на навколишнє середовище.	2
4.	Тема 8. Збалансоване природокористування.	2
5.	Тема 9. Сталий розвиток країн Світу.	2
6.	Тема 11. Екологічні аспекти стратегії природокористування	2
7.	Тема 12. Реалізація стратегії природокористування	2
Разом:		14

До самостійної роботи відноситься: [1] – підготовка до лекцій, практичних, семінарських, лабораторних занять; [2] – написання рефератів; [3] – підготовка презентацій.

9. Індивідуальне навчально-дослідне завдання

Не передбачено навчальним планом

10. Методи навчання

Методика викладання освітніх дисциплін відповідно до розробленого плану підготовки доктора філософії зі спеціальності 106 «Географія» передбачає лекційні, практичні, самостійні заняття та консультації у поєднанні з проведенням індивідуальних занять. Результати навчальної діяльності аспіранта за весь курс вивчення обов'язкової дисципліни оцінюються за 100-бальною шкалою, тобто за результатами семестру аспірант отримує підсумкову оцінку за 100-бальною системою.

Комбінація лекцій, практичних занять із розв'язуванням задач, виконанням проектів, дослідницьких лабораторних робіт. Базується на активному навчанні, головним чином, на індивідуальному навчанні та масштабному дослідницькому проекті.

Словесні: лекція (класична, потокова, консультація, діалог з аспірантами, проблемна, візуалізація); пояснення; проблемного викладу, наукова розповідь.

Наочні: ілюстрування (використання наочності - плакатів, карт, рисунків, таблиць); демонстрування (використання проектору, комп'ютерної техніки, презентацій, зразків, дослідів, обладнання).

Презентація – це публічне представлення аспірантами своїх теоретичних та практичних навичок. Презентація використовується для усного супроводу повідомлення під час семінарських занять або доповіді на конференції, під час захисту навчального проекту чи науково-дослідницької роботи, при поясненні нового матеріалу тощо. Презентації як спосіб представлення інформації зазвичай містять текст, ілюстрації до тексту для кращого його сприйняття, звукові та відеофрагменти. Для покращення сприйняття презентації сучасні інформаційні технології дозволяють створювати набори електронних слайдів з використанням текстів, графічних зображень, аудіо- та відеофрагментів, робити їх мультимедійними, динамічними, інтерактивними.

Самостійна робота є невід'ємною частиною навчального процесу і зорієнтована на заохочення аспіранта до індивідуальних наукових пошуків, постійного самовдосконалення та самоосвіти:

- 1) тематичне реферування - вважається однією з найчастіше вживаних форм самостійної роботи, спрямованої на виявлення вміння аспіранта працювати з текстом конкретного першоджерела;
- 2) аналітична записка - самостійно виконана творча робота, що базується на ретельно проведеному аналізі актуальної господарської проблеми для підприємства і обов'язково містить висновки і пропозиції щодо її вирішення. При написанні аналітичної записки важливо показати поінформованість з проблемного питання, підтверджену деталями, статистичними та графічними даними, авторитетними інформаційними джерелами, що свідчатиме про високий фаховий рівень її автора.

11. Методи контролю

Основними формами контролю знань аспірантів є контроль на лекціях, семінарських, практичних заняттях, колоквіумах, за результатами колективних проєктів, презентацій та ситуативних аналізів.

Опитування – найбільш поширена методика перевірки знань аспірантів. Традиційно застосовується в ході проведення семінарських і практичних занять, коли заслуховуються доповіді аспірантів на попередньо запропоновані теми. З метою максимального охоплення аудиторії можна проводити письмове опитування.

Контроль на лекції може реалізовуватись шляхом вибіркового усного опитування аспірантів за раніше викладеним матеріалом, особливо за розділами курсу, які необхідні для зрозуміння теми лекції, що читається. Поточний контроль на лекції покликаний привчити аспірантів до систематичної освоєння пройденого матеріалу і підготовки до майбутньої лекції, встановити ступінь засвоєння теорії, виявити найбільш важкі для сприйняття аспірантів розділи з наступним їх роз'ясненням.

Колоквіум як одна з форм перевірки та оцінки якості виконаної аспірантами самостійної роботи передбачає оволодіння усіма навичками і вміннями, описаними вище. Він має за мету мобілізувати аспірантів на поглиблене вивчення дисципліни. Разом з тим, обов'язковою умовою проведення колоквіуму є усне спілкування аудиторії. В ході колоквіуму виразно проявляються соціально-особистісні компетенції, комунікаційні й аналітичні здібності, за допомогою яких аспірант має змогу зарекомендувати себе обізнаним експертом з проблеми, що розглядається, вправним оратором і врівноваженим співрозмовником. При проведенні колоквіумів ведеться більш невимушена бесіда, ніж на заліках та екзаменах, що, природно, дозволяє вивчити інтереси і схильності аспірантів, їх дійсну підготовку і визначити шляхи більш раціонального проведення навчального процесу.

Підсумковий контроль знань аспіранта більшою мірою, ніж інші види контролю, здійснює контролюючу функцію, потребує систематизації і узагальнення знань і певною мірою реалізує навчальну, розвиваючу і виховну функції контролю. До підсумкового контролю належить залік. Основна мета заліку - встановлення рівня, обсягу, якості, глибини знань аспірантів, вміння застосовувати їх у практичній діяльності. Таким чином, за допомогою розкриваються усі види компетенцій аспіранта.

12. Орієнтовний перелік питань для підсумкового контролю

1. Предмет, мета і завдання дисципліни: основні терміни, поняття, завдання.
2. Географічно - економічна сутність природокористування.
3. Періодизація в історії природокористування, регіональні особливості, екологічні кризи.
4. Роль великих географічних відкриттів в історії природокористування.

5. Сучасні концепції та поняття культурний ландшафт - антропогенний ландшафт - природно-антропогенний (сучасний) ландшафт.
6. Класифікація ландшафтів змінених людиною: дрібномасштабна класифікація, геоекологічна класифікація.
7. Сучасні природно-господарські геосистеми.
8. Стійкість геосистем.
9. Основні форми природокористування.
10. Гірничопромислове природокористування.
11. Землеробство, землеробські типи ландшафтів.
12. Раціональне використання, охорона та відтворення атмосферного повітря, водних ресурсів, земельних ресурсів, надр, біоти.
13. Природно-заповідний фонд України.
14. Сучасні концепції природокористування.
15. Ноосферна концепція.
16. Збалансоване природокористування: сутність, принципи та критерії.
17. Географічна сутність концепції сталого розвитку.
18. Цілі і завдання стратегії природокористування.
19. Стратегія стійкого управління природними ресурсами.
20. Ринок екологічних послуг і екологічно чистої продукції.
21. Розвиток науки та новітніх технологій в сфері природокористування.

13. Розподіл балів, які отримують аспіранти

Поточний контроль													Підсумковий контроль	Сума балів
Змістовний модуль 1.									Змістовний модуль 2.					
Заліковий модуль 1.				Заліковий модуль 2.					Заліковий модуль 3.					
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10	T11	T12	T13		
5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	5	10	30	100

T1, T2 ... T13 – теми змістових модулів.

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проекту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
85-89	B	добре	
75-84	C		
70-74	D	задовільно	
60-69	E		
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання	не зараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	не зараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

13. Методичне забезпечення

1. Навчальна програма.
2. Робоча програма.
3. Силабус.
4. Підручники.
5. Комп'ютерна та оргтехніка.
6. Проектор.
7. Внутрішньо факультетський доступ до мережі інтернет.

14. Рекомендована література

Основна

5. Афанасьєв О. Є. Історико-географічний аналіз регіонального природокористування: теорія, методологія, практика. Тернопіль: "Крок", 2012. 550 с.
6. Борейко В. І. Економіка довкілля та природокористування: навч. посіб. для студ. ВНЗ. Рівне: НУВГП, 2011. 254 с
7. Воловик В.М. Ландшафтознавство: курс лекцій. Вінниця: Твори, 2018. 254 с.
8. Гудзевич А.В. Просторово-часова організація сучасних ландшафтів: теорія і практика: монографія. Вінниця: Вiндрук, 2012. 434 с.
9. Денисик Г.І. Антропогенне ландшафтознавство: навчальний посібник. Частина І. Глобальне антропогенне ландшафтознавство. Вінниця: ПП «ГД Видавництво Едельвейс і К», 2012. 306 с.
10. Дронова О. Л. Фактори ризику техногенних надзвичайних ситуацій в Україні: Монографія. К. : Ін-т географії НАН України, 2011. 270 с.
11. Дронова О. Л., Запотоцький С. П. Сучасне природокористування: суспільно-географічний контекст: навчально-методичний посібник. К.: Прінт-Сервіс, 2018. 214 с.
12. Клименко М. О., Борисюк Б. В., Колесник Т. М. Збалансоване використання земельних ресурсів: Навчальний посібник. Херсон: ОЛДІ-ПЛЮС, 2014. 552 с.
13. Клименко М. О., Залеський І. І. Збалансоване використання водних ресурсів: Навчальний посібник. Рівне: НУГВП, 2016. 337 с
14. Кононенко О. Ю. Актуальні проблеми сталого розвитку : навчально-методичний посібник. К.: Прінт сервіс, 2016. 142 с.
15. Менеджмент природоохоронної діяльності: у 3-х ч.: підручник / Руденко В. П., Гостюк М. Т., Кібич І. В. та ін.. Чернівці: Чернівецький національний університет, 2014. 440 с.
16. Олійник Я. Б., Шищенко П. Г., Гавриленко О. П. Основи екології: підручник. К : Знання, 2012. 558 с.
17. Павліха Н. В. Караїм О. А. Управління ландшафтами природоохоронних територій: монографія. Луцьк: Вежа-Друк, 2014. 216 с.
18. Посудін Ю.І. Моніторинг довкілля з основами метрології: підручник. К.: 2012. 426 с.

19. Потапенко В. Г. Стратегічні пріоритети безпечного розвитку України на засадах «зеленої економіки»: монографія. К.: НІСД, 2012. 360 с.
20. Природокористування: навчальний посібник. / за ред. Л. П. Царика. Тернопіль: редакційновидавничий відділ ТНПУ, 2015. 98 с
21. Руденко В. П., Руденко С. В. Оцінка природно-ресурсного потенціалу України як основа менеджменту природоохоронної діяльності: Монографія. Чернівці: Рута, 2014. 248 с
22. Штойко П. І. Концепції природознавства: навч. посібник. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2011. 456 с.
23. Екологічні основи збалансованого природокористування в агросфері: навчальний посібник / за ред. проф. С. П. Сонька та Н. В. Максименко. Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2015. 572 с.

Додаткова

1. Боголюбов В. М., Соломенко Л. І., Предместніков О. Г., Пилипенко Ю. В. Екологія з основами збалансованого природокористування: Навчально методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни. Херсон: Айлант, 2009. 216 с.
2. Лісовський С. А. Природа і суспільство: баланс інтересів на теренах. -К.: Ін-т географії, 2009. 300 с.
3. Олійник Я. Б., Запотоцький С. П., Пересекін В. М. Управління використанням природних ресурсів: Навчальнометодичний посібник для самостійного вивчення дисципліни. К. : ВГЛ «Обрії», 2008. 284 с.
4. Панас Р. М. Раціональне використання та охорона земель: навчальний посібник для студентів вузів. Львів: Новий Світ-2000, 2008. 350 с.

15. Електронні інформаційні ресурси

1. Водний кодекс України (1995 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/213/95-%D0%B2%D1%80>
2. Генеральна асамблея ООН. Документи з питань сталого розвитку. Офіційний сайт [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://www.un.org/en/sections/whatwe-do/promote-sustainable-development/index.html>.
3. Загальнодержавна програма збереження біорізноманіття на 2005–2025 роки [Електронний ресурс] – Режим доступу: <http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/675-2004-%D1%80>
4. Закон України "Про оцінку впливу на довкілля" (2017 р.). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2059-19/page>
5. Закон України „Про природно-заповідний фонд” (1992 р.). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/2456-12>
6. Кодекс України про надра (1994 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon3.rada.gov.ua/laws/show/132/94-%D0%B2%D1%80>
7. Конвенція про охорону біологічного різноманіття від 1992 року (Ріо-деЖанейро, 1992 рік), Закон України «Про ратифікацію Конвенції про

охорону біологічного різноманіття» від 29 листопада 1994 року № 257/94-ВР. [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_030

8. Стратегія збереження біологічного та ландшафтного різноманіття (Софія, 1995) [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon0.rada.gov.ua/laws/show/994_711

9. Рамкова конвенція ООН про зміну клімату [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/995_04